

Fóti Péter: Családstruktúra és iskola

február 4, 2017

Milyen értékek kormányozzák az emberek életét? Milyen gondolataik vannak a vallásról, a kultúráról, az üzleti életéről, a családról, az iskoláról? Mindezen gondolatokon túl biztosan különféle gondolataik vannak a vezetésről, beleértve nézeteiket a demokráciáról és a diktatúráról is.

Az emberek egy részének legfontosabb morális értéke abban áll, hogy az ember felelős azért, hogy a világ élhető maradjon az egyéntől, a mind nagyobb társadalmi egységeken keresztül egészen az egész természetig. A felelősség kiterjed az egyénre magára (hogyan éljem az életem, hogy az egyensúlyban legyen az egyéni kívánságaimmal, és a természeti adottságokkal) egészen odáig, hogy miként bánjak embertársaikkal, hogy azok élete is elfogadható legyen. Ezek az emberek képesek az empátiára, képesek magukat beleélni más emberek bőrébe, ahogy szakszóval mondjuk: empatikusan gondolkodnak.

Ezek az emberek elvárják a kormányoktól, hogy azok is felelősek legyenek. A felelősség egy része, aminek a kormány eleget kell tegyen arra vonatkozóan, hogy segítsen abban, hogy a polgárok maguk felelősen viselkedjenek. A felelős viselkedés attól várható el, aki maga képzett, a képzettség széles értelmében. Képzett abban, hogy jó munkát végezzen, de képzett abban a vonatkozásban is, hogy ismeri a társadalmi intézmények működését, és részt vesz a civil társadalom életében, esetleg ezen túl a politikai életben is. Támogatja, hogy az állami intézmények működjenek, lehetőleg azonban túlzott bürokrácia nélkül, felelősen gazdálkodva az adófizetők pénzével. Az államin túl a magánszektor szükségességét nem kérdőjelezi meg, de azt világosan olyan szabályok alá rendelik, hogy azok

az emberek érdekeit is képviseljük, nem csupán a tulajdonosokét.

Mindennek háttérben egy bizonyos családmódel áll, amit röviden így jellemez Goerge Lakoff The Little Blue Book c. könyvében:

A „haladó” családban a szülőknek egyforma tekintélyük van. Az erkölcsi szerepük központi jellemzője, hogy empatikusak egymással és a gyerekeikkel szemben. Ehhez szükséges, hogy önmagukkal felelősen viselkednek és vállalják a felelősséget gyerekeik jólétével kapcsolatban is. Nem azért kapnak tiszteletet gyerekeiktől mert azok félnek a büntetéstől, hanem mert azok kedvelik őket és érzik az együttműködési hajlandóságukat. A viselkedési szabályok és határok központi szerepet játszanak. Mindig kérdések tehetők fel velük kapcsolatban és mindig érkeznek magyarázat. A szülőknek csak abban van végső szavuk, amiért ők egyedül a felelősök. Mindezek nyílt kommunikációt igényelnek, a családi szabályok átláthatóságát, közös döntési módszereket, és az igények különféleségét elismerő igazságosságot.

Aki ilyen családban nő fel, az hasonló értékeket fog keresni az életnek a családon túlnyúló területein is. Természetesen senki nem nő, fel csupán egy családban. Szinte mindenki belelát több család életébe, és elképzelhető, hogy valaki egy „idegen” család életét veszi fel mintának. Ami lényeges az az, hogy aki a fentiekben vázolt családi mintát éli meg, az az ott kapott értékeket keresi az iskolában, a civil társadalom intézményeiben, a klubokban, ha egy egyház aktív tagja, akkor az egyházi életben, de még az iskolában is, vagy a politikában, ahol pl. a külpolitikától elvárja, hogy az gondoskodjon az „emberi faj” szükségleteiről is. Ezt várja el az állami intézményektől és a piac szereplőitől is.

Természetesen nemcsak ilyen családok vannak. Vegyük szemügyre egy másik gyakran felbukkanó család módeljét, a fent említett könyvből:

Az ideális „maradi” családban a szigorú apa a család természetes vezetője. Mivel a világ egy veszélyes hely és a világban gonosz erők működnek, az apának erősen védenie kell a családját. Ő adja az erkölcsi alapot, és tudja, hogy mi a jó és mi a rossz. Mivel a gyerekek úgy születnek, hogy azt teszik, amiről azt érzik, hogy jó, és nem azt amiről az apa tudja, hogy jó, az apának meg kell tanítania őket, hogy a büntetés hatására ne a rosszat, hanem a jót tegyék majd a jövőben. Mivel az apa tudja, hogy mit kell tenni, ezért tekintélye abszolút és megkérdőjelezhetetlen. Ő adja a szabályokat, és ő dönt. A testi fenyegetés erkölcsi tartást hoz létre. A szabályokat szigorúan követni kell. A szeretet egy komplikált dolog. A fegyelmezés a szeretet kifejezése. A szigor fontos, és a morális erő kifejezése. Jobb többet büntetni, mint kevesebbet. Az anya támogatólag lép fel az apa tekintélyének védelmében. Ha nem ezt tenné, akkor őt is fegyelmezni kell.

Ha egy ilyen családban nőttünk fel, akkor a sikerünk záloga a fegyelem lehet. Ha valaki nem elég sikeres ebben a világban, akkor annak oka az, hogy nem volt elég fegyelmezett. Aki tehát szegény marad az megérdemli a sorsát. Természetesen ezekben a családokban is működik összetartás. Aki fegyelmezett, tartja magát az apa utasításaihoz, annak jár dicséret, azt szeretik, arról gondoskodnak. Amikor maguk felnőnek, ugyanolyan szigorú szülőkké válnak, mint az ő szüleik voltak. Mindezt a családmódellet követi a vallás azon formája, ahol az isten ugyanolyan szerepet játszik, mint az apa. Az isten a szigorú apa mása, példaadója. Az egész világban, így az iskolákban is ugyanolyan szigorú fegyelemnek kell uralkodnia, mint otthon a családban. A tanár itt újra az apa szerepének másolója. Ezt a fajta családmódellet, gyakran védik követői úgy, hogy ez biztosítja az egyénnek a legnagyobb szabadságot. Valójában a szabadságot csak az apa és helyettesei kapják meg a gyerekek rovására.

A fenti két családmódelletből kiindulva könnyebben megérthetjük

az iskola körüli háborúk okait. A „haladó” családmodell hívei olyannak szeretnék az iskolát, ahogyan saját családjukban megélték a támogató, empatikus szülőket. Olyan tanárokat szeretnének gyerekeik mellett látni, akik ezt a modellt tartják megfelelőnek. A „maradi” család az iskolát is a tekintélyelvű tanár köré építve képzelel el. Ha ezt megértjük, akkor könnyebben fogunk tudni eligazodni az iskola világában. A „haladó” családmodell hívei akkor látnak biztosítékot arra, hogy gyerekeik fejlődni fognak az iskolában, ha az iskolai légkör ahhoz hasonlít, mint amit ők maguk a családban biztosítanak gyerekeiknek. Ezért szeretnék, hogy az iskolában alapos megbeszélések legyenek, ha ott a gyerekek igényeit figyelembe vennék. Ez jelenti számukra azt, hogy az iskola felkészíti gyerekeiket az életre egy demokratikus társadalomban. A társadalmat magát (amit szeretnének) is így képzelelnek.

A „maradi” családmodell hívei számára a siker biztosítója a fegyelem az iskolában. A tanár szerepe az, hogy a gyerekeket bünteti azért, ha azok nem teljesítik kötelességeiket. A tanár itt a tudás birtokosa, aki átadja tudását a következő generációnak. Ehhez nincs szükség megbeszélésekre, hiszen a tanár számára világos, hogy mire van szüksége a gyerekeknek. A társadalomkép ennek megfelelően alakul. Bár nevezzék a rendszer demokráciának, benne az a fontos, hogy legyen mindenütt egy tekintélyes apa, aki megmondja a teendőket.

Ezek a minták nagyon mélyen gyökereznek bennünk. Sok vonatkozásban a nyelvhasználat fontos megkülönböztetést eltakar. Eltakarja például azt a tényt, hogy a maradi családokból jöttek miért támogatnak egy olyan társadalommodellt, amiben a hatalom egy kis elit kezében van. Úgy érzik, hogy azok a hatalmasok, azok megérdemelték ezt, hiszen szorgalmasak voltak. Ugyanakkor a „haladó” családokból érkezettek szeretnék, hogy a társadalomban mindenki kapjon esélyt, és látják, hogy a kiindulópontok erős különbsége miatt, az elért társadalmi pozíció nem annyira az egyén

fegyelmezettségének következménye, hanem az eltérő kiindulóponté. Ezzel szemben szeretnék az adófizetők pénzéből fenntartott nyilvános iskolákat annak szolgálatába állítani, hogy az esélyek kiegyenlítődjenek. Ők azok akik az élet különféle más területén is kiállnak azért, hogy az állami intézményrendszer gondoskodjon azokról, akik önhibájukon kívül segítségre szorulnak. A „maradi” családból jöttek inkább arra hajlanak, hogy az adókat csökkentve, a magánszféra prosperitása termelje ki a forrásokat mindenki jóléte számára, és a szociális szférát rá lehetne bízni a civil társadalomra, annak karitatív szervezetire.

2017 február 4.

Kapcsolódó oldalak:

- Fóti Péter: A jó iskola ismérvei 14 pontban